



Ольга Ніколенко,

докторка філологічних наук,
професорка, завідувачка кафедри
світової літератури, заслужена діячка
науки і техніки України, Полтавський
національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Чи легко бути підлітком? Барбара Космовська «Буба», «Буба: мертвий сезон»: система уроків (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09(438)(092)КОСМОВСЬКА

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329671>

УРОК ПЕРШИЙ

Тема уроку: Барбара Космовська «Буба». Ідея поваги й любові до людини. Сімейні цінності у творах мисткині. (За модельною навчальною програмою «Зарубіжна література. 5-9 класи» (авт. О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та ін.), у редакції 2023 р.).

Мета уроку: формувати інтерес до читання сучасної художньої літератури, виховувати повагу до особистості, сімейних цінностей, здатність до само-рефлексії, аналізу власних почуттів та вчинків.

Завдання уроку: розвивати в учнів уміння різних видів читання художнього тексту, дискусії, відповіді на запитання, творчі здібності; формувати критичне мислення, навички індивідуальної та колективної роботи, вміння досліджувати художній текст, самостійно здобувати, обробляти, порівнювати інформацію; виховувати моральні якості учнів, прагнення до самопізнання, повагу до людей різних поколінь.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

Підготовка до сприйняття навчальної теми.

Слово вчителя. Зарубіжна література — це не просто навчальний предмет, а духовний міст між Україною та іншими країнами. Тому ми з вами обов'язково повинні знати культуру і літературу наших друзів. Ми передаємо їм слова величезної вдячності і говоримо про те, що з цивілізованим світом ми справді стаємо сильнішими, а долучаючись до інших культур і літе-

© Ольга Ніколенко, 2025

ратур, можемо краще розуміти одне одного, будувати взаємини нашої батьківщини з іншими державами на підставі спільних демократичних цінностей.



Старе місто, м. Варшава (Польща). Сучасне фото.

Серед наших друзів є країна, яку ми вважаємо дуже близькою за духом, братньою. Це Польща, а точніше — Республіка Польща, що розташована в самому центрі Європи. Польща послідовно підтримувала демократичний шлях України й прихистила найбільше українських біженців під час війни. Низький уклін їй за це.

Отже, сьогодні ми познайомимося з однією із популярних представниць сучасної польської літератури — Барбарою Космовською та її творами.

Оголошення теми уроку, його мети і завдань.

Друзі, ми з вами говоритимемо про кохання, про дружбу, про школу, про дорослішання молоді, про родинні стосунки, тобто про все, що хвилює підлітків у вашому віці. Про це йдеться у повісті Б. Космовської «Буба», яку люблять підлітки в усьому світі.

Незважаючи на страшні воєнні події, життя не зупиняється... Ми маємо жити, кохати, залишатися людьми й вірити, що Україна переможе і все в нашо-

Уроки зарубіжної літератури

му житті буде добре! Упевнені, що скоро ми всі повернемося до мирного життя у вільній країні!



Барбара Космовська. Сучасне фото.

Повідомлення групи учнів-«біографів» у супроводі презентації.

Що ми знаємо про Барбару Космовську і які твори вона написала? Барбара Космовська народилася 24 січня 1958 в м. Битові. А ось Іданськ, де вона навчалася в університеті. Потім Барбара працювала вчителькою польської мови в рідному місті. Згодом сферою її наукових інтересів стала художня література для молоді. 1999 р. Барбара захистила кандидатську дисертацію на тему «Між дитинством і дорослим життям. Про романи Зофії Урбановської».

Працюючи спочатку вчителькою, а потім викладаючи на кафедрі історії літератури романтизму й позитивізму в Поморській академії у м. Слупську, Б. Космовська завжди була серед молоді. Тому саме підлітки, молоді люди стали головними героями та героїнями її творів. Б. Космовська є авторкою понад півтора десятка творів.

Найпопулярніші серед них — «Буба» (2002), «Буба: мертвий сезон», «Позолочена рибка» (2007) та ін. І саме ці твори, на наше щастя, є у шкільній програмі із зарубіжної літератури. Тож нам є що читати для душі і під час навчання, і під час канікул.

У ч и т е л ь. Я з великою приємністю хочу повідомити вам про те, що Барбара Космовська написала особисто вам лист. І спеціально надіслала його авторці вашого підручника із зарубіжної літератури О. М. Ніколенко, яка виголосила його на своєму уроці у «Всеукраїнській школі онлайн». Сердечно дякуємо пані Барбарі за це! Ми прочитаємо цей лист, а потім ви зможете висловити свої враження від нього.



Барбара Космовська. Сучасне фото.

Виразне читання листа Б. Космовської українським учням.

«Мої дорогі Друзі, Читачі Буби і поціновувачі літератури!

Для мене велика честь і нагорода — мати можливість у цей нелегкий час потрапити до вас із візитом на урок зарубіжної літератури. Українською мовою — чудовою, мелодійною, яка зараз лунає у всьому світі. Світ дивиться на вас, ще юних і дорослих героїв України, зі здивуванням, що не слабне.

Одним із своїх найбільших досягнень я вважаю літературну мандрівку в Україну, а саме мить, коли в книгарнях вашої країни з'явилися переклади моїх книжок, а особливо сьогодні, коли перекладені повісті супроводжують вас у такий звирячий час і, сподіваюся, приносять вам хоч ледь помітну посмішку чи навіть на мить дають змогу забути жахи війни.

Ви чудові Читачі! Я перекоувалася в цьому неодноразово, коли приїжджала на книжкові форуми до Львова і Києва. Щось магічне було в чергах дітей і молоді, які охоче купували книжки, розглядали їх з такою ніжністю, доторкалися до обкладинок. Для автора немає більшої радості, ніж бачити таке. Я бережу це в серці досі.

Однак найбільше мене втішило, коли та «моя Буба» стала нашою спільною героїнею і «пішла» з вами до школи. Я писала цю оповідь з надією, що ви полюбите цю розважливу і чуйну дівчину-підлітку, яка показує світові те, що молодість часом буває більш зрілою за зрілість. Я трохи глузливо насміхаюся в цій книзі з нас, дорослих. Бо й нам іноді трапляється бути більш дитячими, ніж вам. Але я поставила Бубі набагато серйозніше завдання: це саме вона має всі риси, які в молодих людях є найкращими й завидними... А нам є чому

вам заздрити! Молодість справедлива і щира. Мудра і чутлива. Винахідлива і скромна. Молодість — як Буба...

Мені б хотілося, щоб ви читали мою книжку в мирній країні. У своїх домівках. Перебуваючи в безпеці, будучи щасливими. Я знаю, що зараз усе інакше, але оптимізм Буби дримає і в мені. Я вірю, що ви повернетесь до шкіл і звичного життя. Я вірю, що ще багато зустрічей і розмов у нас із вами попереду. Що в довгому і мирному житті ви познайомитеся з великою кількістю чудових літературних героїв та їхніх авторів. Тим часом залишається надія на те, що саме література допоможе вам пережити важкі дні з надією. А кожна книжка, мудра й потрібна, стане пігулкою для спокійного сну.

Переповнена захопленням — обіймаю з недалека, по-сусідськи. Щодня я надсилаю вам свої найкращі думки і з нетерпінням чекаю дня, коли я подарую вам ще одну книжку. Бо писати для такого хороброго народу навіть невеликі романи — це завжди радість і гордість.

Вітаю вас якнайщиріше! Не сама, з мільйонами моїх співвітчизників! Бажаю вам і собі витримати все погане, щоб ми могли з радістю перемогти будь-яке зло.

Слава Вам, мої любі! Слава Україні! Ваша письменниця, «мама Буби» — Бася Космовська» (Переклад Людмили Сакович).

Вправа «Інтерв'ю разом із письменницею».

Друзі! А зараз я пропоную вам пройти невеличке інтерв'ю разом із Барбарою Космовською. Уявіть собі, що ви берете участь у спільній прес-конференції, і ви разом із письменницею даєте відповіді на запитання журналістів.

Відповіді на ці питання Барбара колись дала під час перебування у Львові, на Львівському міжнародному дитячому фестивалі. Я пропоную вам теж висловити свою думку щодо питань і, таким чином, ви зможете порівняти свої міркування із відповідями Барбари Космовської. Отже, розпочинаємо...

— Чому батькам зараз важко залишатися авторитетом для дітей? Якими вони мали б бути для цього?

Відповіді учнів.

Б. Космовська: «Батьки насамперед мають присвячувати своїм дітям більше часу. То правда, що живемо в нелегкий час, мусимо працювати і заробляти, однак не варто забувати про дітей. Нема авторитету, бо ми, дорослі, самі його не створюємо, займаємося собою, хочемо бути молодшими, а час біжить, і ми втрачаємо наше справжнє багатство — діти виростають, вириваються з-під нашої опіки і часом не завжди гарно згадуватимуть рідний дім».

— У Вашій книжці про Бубу дорослі часто поводяться геть інфантильно, тоді як сама дівчинка-підліток — виважено й по-дорослому. Яка, на Вашу думку, причина такого обміну ролями між дітьми й дорослими?

Відповіді учнів.

Б. Космовська: «Відповідь на це запитання зовсім коротка: у домі, де дорослі переймаються тільки собою і поводяться, як діти, мусить бути хтось один

нормальний, виважений, розсудливий. Саме такою є Буба. Часто буває, що батьки роблять кар'єру, захоплені власними справами і віддаляються від дітей. Тоді діти в різний спосіб намагаються їх до себе наблизити, я власне й хотіла розповісти про таку родину».

— Хто для Вас є взірцем дитячого письменника?

Відповіді учнів.

Б. Космовська: «О, тих взірців більше, аніж назв книжок. Але якщо окреслити хоча б тих найважливіших — напевне, насамперед Марк Твен, який має велетенське почуття гумору. З польських письменників я виховувалась на Макушинським... Також люблю «Оскара і Рожеву пані» Е.-Е. Шмітта — бо це вдала спроба в такий гарний спосіб говорити на важку тему».

Повне інтерв'ю Б. Космовської можна прочитати на сайті «ZaxiD.NET» (16 травня 2012 р.).

Учитель. А от ще такі важливі роздуми письменниці, які вона висловила в іншому інтерв'ю. Якщо ви погоджуєтесь з нею, підніміть руки.

«Доки не почала писати романи для молоді, була сліпа. Тепер по-іншому дивлюся на дорослих. Дивуюся, як можемо бути такими немудрими й нерозважними.

Якби можна було повернути час назад, зі своїми двома, вже дорослими, дочками я б спілкувалася і гралася, а не виховувала. (...)

Батьки багато займаються з малими дітьми, доки вони безпорадні, а потім спілкуються вже з дорослими на серйозні теми. Але в перехідному віці підлітки лишаються самі. Після таких зустрічей вчителі часто не впізнають своїх вихованців. Бо виявляється, вони уміють питати, відчувати гумор, слухати.

Я нічого особливого не роблю — просто вислуховую і дуже їх поважаю. Не хочу їх змінювати, просто приходжу з дружнім візитом».

«Важливо просто багато читати. Літературний смак формується. Він точно до вас прийде, як прекрасна шлюбна сукня. (...) Українська молодь читає більше, ніж польська. Тому мені дуже приємно, що мої книжки змогли підкорити ваші серця...».

Бесіда за запитаннями вчителя.

— А тепер познайомимося із Бубою — героїнею однойменної повісті Барбари Космовської. Ця дівчинка з'являється вже в першому романі мисткині «Буба». Хто ж вона?..

(Це 16-річна школярка Агнешка, яку називають у сім'ї Бубою.)

— Що відомо про зовнішність Буби?

(«Буба не була ані дуже вродливою, ані негарною. Не була й надто високою, хоча низенькою її теж не назвеш. Можна було б сказати, що вона товста, проте насправді гладкою вона також не здавалася. Деякі продавчині навіть зверталися до неї «крихітко», коли дівчина приміряла чергову пару джинсів. Бо Буба ходила лише в джинсах...») (Тут і далі переклад Божени Антоняк)).

Уроки зарубіжної літератури

— Як же живе Буба? Хто живе поруч із нею? Назвіть членів її родини і сусідів. Чи добре вона почувалася вдома?

(Поруч із Агнешкою чимало дорослих людей — мати Марися, відома письменниця, батько Павел, який працює на телебаченні, дідусь Генрик, сестра Ольга та її чоловік Роберт, сусіди Вальдек і Віолетта Маньчаки, хатня робітниця Аня Бартошова та інші. Домівка Буби ніби наповнена людьми, а насправді дівчина почувалася там незатишно.)



Барбара Космовська. Сучасне фото.

Авдіювання.

Послухайте уривок із повісті «Буба» і скажіть, чого бракувало Бубі в стосунках із рідними.

«Буба уявляла собі, що коли переступить поріг рідної домівки, її одразу огорне атмосфера загального зацікавлення. Пролунають важливі запитання: Ти зголодніла? Як ти написала контрольну з фізики? Що думаєш про нові квіти на балконі пані Пенцикової? Або інші, які стосуються, наприклад, хатніх справ, у яких її голос виявиться вирішальним. Важливо, аби Бубу запитували й очікували її відповідей.

Дівчина натиснула на кнопку домофона. Знову забула ключі.

— Знову забула ключі? — почувся невдоволений голос Бартошової. Двері з глухим рипінням відчинилися, і Буба усвідомила, що окрім їхньої хатньої робітниці ніхто її ні про що більше не запитає. І їй не доведеться нічого вигадувати».

(Хоча багато дорослих перебувають поруч із дівчиною, насправді поміж ними немає справжнього порозуміння й довіри. Ніхто не цікавиться тим, ЯК вона живе, ЯК навчається в школі, ЯК почувалася, про ЩО думає, ЩО її хвилює...)

Проблемні ситуації.

1. Чи переживали ви подібні стани? Що ви робите, якщо таке відбувається з вами?
2. Чи повинні дорослі взагалі цікавитися життям підлітків? Яка ваша думка?
3. Чи мають право дорослі втручатися в життя підлітків? Аргументуйте.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— Як батьки ставляться до Буби?

— Чи поважають вони її особистий простір, її почуття?

— І чому так гірко плакала в кінці розділу Буба?

Авдіювання.

Ось така ситуація... До Буби прийшов хлопець Адаш Куницький, який їй дуже подобався. Дівчина удала, що в неї немає підручника з фізики, але насправді засунула його в хлібницю. Для чого? Лише для того, щоб мати привід запросити й побути з Адашем... Що ж з того вийшло? Слухаємо уважно текст...

«Батько Павел сказав Марисі:

— Треба пильнувати. Ти повинна зайти до них, вигадай якийсь привід. Вони начебто фізику вчать, але доки не переконаєшся, нічого не відомо.

— Зайди, зайди! — порадив батько. — Може, якраз побачиш сцену, яка пасуватиме до твого роману. — Остання фраза пролунала погрозово.

— О! Я приготую їм бутерброди й чай, — мати блискавично прийняла рішення. — Але занесемо разом, — попередила вона. — Не хочу, щоб Буба подумала, що лише я їй не довіряю.

— Я нічого не нестиму, бо в мене тремтять руки, — застеріг дідусь Генрик.

— А вас ніхто й не просить, — відказала донька.

— Звичайно. До мене тут ставляться гірше, ніж до Бартошової. Як до непотребу, — захлипав несподівано дідусь.

— Татусю, допоможіть робити бутерброди.

— Ну, і що ви на це скажете? — мати тріумфувала. — Я простягаю руку по хліб, а там — підручник з фізики, яку вони саме вчать! Ха! Ми мали рацію!

— Дозволь нагадати, хто її мав, — дідусь цілковито оговтався. — Ви підете з бутербродами, а я — із книжкою, — прийняв він сміливе рішення.

— Залишся ще, — несміливо попрохала Буба. — Якщо, звісно, у тебе є час.

— Я домовився з Йолькою. Шкода, що ти не подзвонила раніше, — знітився Адаш. — Але якщо матимеш проблеми із задачами, забіжу післязавтра. Йолька їде на якісь курси для модельок, і я буду вільний цілий день.

— Пробачте, — у дверях стояла вся родина. Мати тримала чашки з паруючим чаєм, батько — таріль з бутербродами, а за його спиною дідусь вимахував підручником з фізики.

— Ми тут подумали, що коли ви вчитесь, то гарячий чай вам не зайвий, — мати, усміхаючись, простягнула руки із чашками.

— І під'їсте трохи, — докинув батько, поставивши таріль на столі. — А як підживитеся, можете братися до фізики. Глянь, Бубо, що ми знайшли в хлібниці! Підручник, важкий, як буханець!

— Дуже дякую, — дурнувато посміхнувся Адає, — але мені вже треба йти. Добре, Бубо, що ти все-таки маєш цей підручник. Тоді я свій заберу.

Трьома кроками Адає подолав помешкання й зник у передпокої. А Буба сиділа над двома чашками чаю й розмірковувала, чи в її віці можна так голосно плакати».

Отже, чому плакала Буба?... Що спричинило її гіркі сльози? Рідні втручаються в її приватне життя. Хоча Адає Куницький не вартий був уваги Буби, та все ж таки то її особисте життя... І ми всі — дорослі чи малі — маємо на нього право. І маємо право на те, що називають словом *делікатність*. Щоб не зашкодити, не образити, не принизити когось...

Словникова робота.

З'ясуйте значення слова *делікатність*. Доберіть до нього синоніми і антоніми.

Наведіть життєві приклади з вашого особистого досвіду, коли хтось виявив делікатність і неделікатність.



Старе місто, м. Варшава (Польща). Сучасне фото.

Проблемна ситуація.

А тепер поговоримо про родинні сварки. Чи бувають вони у ваших родин? Через що? Як ви почуваетесь тоді? Що робите, щоб владнати конфлікт?

У ч и т е л ь. У домівці Буби теж нерідко бувають сварки. У творі «Буба» постійно сваряться між собою батьки Буби, її сестра Ольга зі своїм чоловіком, сусіди. Приводи для сварок зазвичай дріб'язкові, але вони призводять до постійної напруги, через що Буба страждає і почуваеться в безпеці тільки за зачиненими дверима своєї кімнати.

«Невже я колись буду така? — подумала Буба... Вони скидалися на когось далекого й недоступного. Неначе невидимими картами грали в **бридж**, не усвідомлю-

ючи, що поруч вирує інше життя. Та найгірше було те, що в цього уявного бриджа Бубині батьки грали... поодиночі».

Дослідження художнього тексту.

— Чому у творі згадується гра бридж? Чому саме ця гра? З'ясуйте її значення за допомогою інтернету.

(Це доволі популярна в Польщі та у всьому світі гра. Вона потребує інтелектуальних здібностей, пам'яті, логічного мислення, а головне — взаємодії з партнером. Поодиночі в бридж грати неможливо. У нього грають парами. До речі, в сучасному світі бридж визнаний Міжнародним олімпійським комітетом як вид спорту, не менш складний, ніж шахи. У сім'ї Буби всі люблять грати в бридж, на гру до них приходять сусіди. Сама Буба теж гарно грає в бридж, вона навіть брала участь у змаганнях із бриджу.

Водночас поняття «гра» використовується у романі в переносному значенні. Бубі здається, що дорослі не живуть по-справжньому, а ніби грають почуттями, долями інших, незважаючи на те, що самі страждають і роблять нещасними інших. Бубу не чули й не помічали батьки, вони взагалі нікого не помічали, крім самих себе. У такому світі було важко жити...)

Проблемна ситуація.

Чи переживали ви перше кохання? Перше кохання переживає і Буба... Заради Адама Куницького дівчина готова сидіти годинами біля телефону, знайти будь-який привід, щоб тільки побачитися з хлопцем, однак він її не помічав, віддавши перевагу найпривабливішій дівчині в класі — Йольці.

— Що допомагало Бубі долати самотність?

(Книжки, музика, а ще — дідусь Генрик, із яким вона завжди могла відверто поговорити.)

Дослідження художнього тексту.

— Які книжки й кінофільми ви любите? І чи допомагають вони вам?

— На підставі художнього тексту з'ясуйте уподобання Буби. Що вона читала і що дивилася...

(У романі неодноразово зустрічаємо ім'я *Федеріко Фелліні* (1920—1993) — відомого італійського режисера і сценариста. У його фільмах зазвичай зображуються повсякденні ситуації, але за ними майстер убаचाє філософські й моральні проблеми. Для стилю Ф. Фелліні притаманне поєднання комедійного і трагедійного, символічність образів. Як дізнаємося з тексту Б. Космовської, Буба обізнана із творчістю цього митця, їй імпонує його «уміння бачити глибше».

Ще у творі є асоціації із творами *В. Шекспіра*. Дідусь Генрик жартома порівнює тата і маму Буби з Ромео і Джульєттою.

Із «данським королівством» (асоціація із трагедією «Гамлет» В. Шекспіра), де панує атмосфера відчуження і фальші, порівнює Буба стосунки у своїй родині, але вона ж і змінює їх на краще. Примиривши Ольку і Роберта, героїня повідомляє: «... тепер у «королівстві данським» потепліло від сонця кохання».)

Уроки зарубіжної літератури

Учитель. Протягом роману Бубі доведеться подорослішати, розібратися в собі самій, однолітках та власних почуттях. Вона навчилася розрізняти «справжнє» і «фальшиве». Вона «виросла» зі свого уявного кохання до Адася), і в неї з'явилося справжнє кохання і справжній друг — Мілош.

У фіналі твору Буба, як Попелюшка, збирається на «бал», тобто на дискотеку. Як позитивна героїня, винагороджується коханням «принца», тобто Мілоша, в якому вона роздивилася «щось справжнє». Кохання Буби змінило її саму та Мілоша: він досяг значних успіхів у навчанні саме завдяки їй, а вона поруч із ним відчула себе впевненою і вже не самотньою. Так і має бути. Той, хто не втрачає своєї внутрішньої сутності у випробуваннях, досягає щастя. І не тільки в казках, а й у реальному житті. Звичайна дівчинка Буба виявилася насправді незвичайною. Незважаючи на те, що, за її словами, «зараз усі схожі одне на одного», вона залишилася собою, справжньою.

Проблемна ситуація.

— Чи є хтось, хто вірить у вас? А хто вірить у Бубу? І кому вона довіряє?

(Один із найкращих образів повісті Б. Космовської — дідусь Генрик. Ніхто не знає, скільки йому років — 75 чи більше, але в ньому вирує енергія життя. Він має почуття здорового гумору, що допомагає йому та іншим долати різні обставини. Його жарти подеколи дратують батьків і сусідів Буби, однак саме дідусь, на її думку, є єдиним «живим» персонажем у родині, де всі «грають» якусь роль.

Дідусь повірив у здібності Буби й відправив онуку (потайки від батьків) на чемпіонат Польщі з бриджу. Він зрозумів смуток Буби напередодні шкільної дискотеки — у неї не було святкового вбрання. Відчуваючи себе «могутнім Пігмаліоном» (це античний майстер, котрий створив міфічну красуню Галатею і вдихнув у неї життя), дідусь Генрик виступає також у ролі «античного майстра» або чарівника, або сучасної феї, що дарує Попелюшці нашого часу нову сукню, у якій вона відчула себе по-справжньому щасливою.)

Характеристика героїні учнями.

Хоч які випробування переживала б Буба, вона залишається тією самою Бубою — доброю, відкритою, уважною до інших. Вона здатна співчувати Агаті, проблеми котрої набагато складніші, бо та зіткнулася із алкоголізмом і жорстокістю батьків. Буба не тримає зла на Йольку, яка, крім Адася, ладна «захопити» й Мілоша. Вона помирила сестру Ольку із Робертом. А головне — Буба завжди обирає внутрішню гідність і порядність.

Авдіювання.

Перший твір про Бубу завершується цілком щасливо. Буба трохи розібралася в собі, знайшла своє справжнє кохання. І хоча Йолька її зрадила, Мілош тепер поруч із Бубою. Він освідчився їй у своїх почуттях, і вони щасливо танцюють на дискотеці... Послу-

хайте фінал твору «Буба» Б. Космовської. Які художні елементи нагадують казку про Попелюшку? У чому значення цих алюзій на відому казку? Який висновок зробила для себе Буба?



Кадр із кінофільму «Попелюшка» (режисер К. Брана, США, Велика Британія, 2015 р.).

«Коли Міхалові однокласники оточили Бубу, дівчина зрозуміла, що відчувала на балу Попелюшка. І так само, як героїня казки, зажагнула якомога швидше втекти звідти до кухні з великим вогнищем, де можна тихенько поплакати в куточку. Вибираючись із тісного кола нових шанувальників, вона зрозуміла, що крім Мілоша ніхто для неї не існує.

— Попелюшка для мене й принцеса для старшокласників? — глибоко зазирнув їй в очі.

— Якби моя тифелька була в тебе, не було би проблем, — різкувато відказала Буба, — але тифелька, з якою ти балакав, не моя! Якщо я не помиляюся, ти сам колись назвав так Йольку...

— Дуренька! Дуренька красуне, — швидко виправився Мілош. — Я чекав лише на тебе. І ти про це добре знаєш, правда? Але я тебе не впізнаю. Я й не сумнівався, що ти найвродливіша на світі, але зараз волів би, щоб ти була звичайніша. Бо тоді...

— Що тоді? — злетіли пухнасті вії.

— Бо тоді ти найвродливіша лише для мене, — прошепотів хлопець.

І вони пішли танцювати. З-над Мілошевого плеча Буба бачила небагато. Хіба що здивовану Йольку, яка пильно міряла поглядом скромні сантиметри Бубиної сукенки, немовби та могла відповісти на всі її запитання. Помітила й Адася, який, углядевши її, припинив жувати й здається, проковтнув жуйку. І музикантів, які підштовхували одне одного, побачивши Бубу. І ще кількох однокласниць, які недовірили хи-

тали головами. А потому не бачила більше нічого, бо її підхопила ніжна балада, у якій розповідалося про чиєсь щастливе кохання. Мілош теж мовчав. І лише коли стихла музика, прошепотів якісь чарівні слова, і Буба, зашарівшись, радісно глянула на нього.

— І завжди будеш моїм синім дроздом, — закінчив він, надягаючи Бубі на палець перстеника із блакитним камінцем.

Бо з усіх птахів на світі Мілош найдужче любив синього співочого дрозда.



Кадр із кінофільму «Попелюшка» (режисер К. Брана, США, Велика Британія, 2015 р.).

Підсумки уроку.

«Ніхто не народжується Фелліні. Зате ним може стати кожен, хто вміє дивитися», — зробила для себе висновок Буба, котра вміла бачити серцем. І саме серце їй підказувало вихід із скрутних ситуацій.

Отже, в першому творі про Бубу йдеться про те, що незважаючи на труднощі, цей світ вартий того, щоб у ньому жити і любити людей, які поряд! І тільки любов'ю можна цей світ об'єднати і зробити кращим.

УРОК ДРУГИЙ

Тема уроку: Барбара Космовська «Буба: мертвий сезон». Проблема дорослішання і пошуку свого місця у світі.

Мета уроку: формувати навички самостійно вирішувати проблемні ситуації, здатність до самопізнання, аналізу власних почуттів та вчинків.

Завдання уроку: розвивати творчі здібності учнів; формувати критичне мислення, навички індивідуальної та колективної роботи, вміння досліджувати художній текст, самостійно здобувати, обробляти, порівнювати інформацію; виховувати моральні якості учнів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

Підготовка до сприйняття навчальної теми.

У другій повісті Б. Космовської «Буба: мертвий сезон» головна героїня подорослішала і дізналася про те, що світ насправді складніший, аніж ми думаємо про нього....

Оголошення теми уроку.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— Що сталося із друзями Буби? Як змінилися їхні стосунки?



Учні Нової української школи. Сучасне фото.

Уроки зарубіжної літератури

(Мілош закохався у дівчину, з якою познайомився влітку в науковому таборі. Ребекка була дуже вродливою і впевненою у собі і через неї Мілош віддалився від Буби, став примхливим і неприємним. Це завдало великого болю героїні. Отже, Буба дізналася про те, що на світі «існують Ребекки, які народжуються для того, щоб Буби не могли спокійно спати».)

— *У які складні ситуації потрапили рідні Буби та її друзі? Чи усвідомлює Буба, що світ довкола неї став іншим?*

(Світ, ще донедавна звичний і зрозумілий для Буби (хоча й не без проблем), змінився. Змінилися й люди, які оточують героїню. Її однокласниця Агата потрапила в центр для наркозалежних. Тато втратив роботу на телебаченні, що значно погіршило його психологічний стан і стосунки із матір'ю. Буба зовсім перестала розуміти колишню подругу Йольку, котра легковажно підтримувала знайомства з дорослими чоловіками.)

Сестра Ольга ризикувала втратити шлюб у пошуках вигідного місця роботи. Навіть дідусь Генрик, з яким Буба могла раніше порадитися, теж, на її подив, змінився. Він вирішив придбати комп'ютер як «протиотруту від домашньої самотності й байдужості». Безневинна, на перший погляд, забавка, перетворилася на психологічну залежність, і Буба із великим жалем відчула, що вона стала для дідуса «однією із віртуальних дівчаток з монітора». У дідуса вже не вистачало часу на спілкування з онукою. Не було можливості й грати в сімейну гру — бридж. І батько, і дідусь тепер сиділи в чаті... А мама Марися займалася лише особистим життям.)

— *Чи легко було Бубі жити у світі, де змінилися рідні й близькі люди?*

(Буба залишилася сам на сам із собою і своїми проблемами. Вона мусила шукати вихід в атмосфері самотності й відчуження. І сама ж мала сформувати власну позицію щодо тих змін зі світом і людьми, що відбулися на її очах.)

Проблемна ситуація.

Отже, світ і люди довкола нас змінюються... Чи можете ви впоратися з такими змінами? Як ви поведетеся у складних ситуаціях? Розкажіть про свій життєвий досвід.

Авдіювання.

Послухайте уривок із художнього тексту. Чи залишилася Буба в цій ситуації собою? Доведіть.

«Несподівано Мілош покликав її на день народження. Проблема з подарунком вирішила просто. Вишуканий зошит, який вона збиралася призначити для щоденника, було прикрашено написом «Орнітологічні нотатки». На обкладинку Буба приклеїла фото лежня, яке дивом вціліло відтоді, як дівчина вирішила позбутися всього, що нагадувало про Мілоша. Вона запакувала зошит в екопапір і почала підписувати листівку: «КРАЩЕ СИНИЦЯ В РУКАХ, АНІЖ ЖУРАВЕЛЬ У НЕБІ».

Це для мене побажання, а не для нього, — невесело подумала Буба й за кілька хвилин придумала новий текст: «У ПОШУКАХ РАЙСЬКОГО ПТАХА НЕ ЗАБУВАЙ ПРО СПІВУЧОГО ДРОЗДА» (...).

«Бажаю Тобі, щоб у свого бінокля ти завжди помічав рідкісні екземпляри, проте не забував про звичайних горобців. Завдяки їм світ теж стає кращим», — написала вона й полегшено зітхнула.

Підбадьорена своїм побажанням для Мілоша, Буба поклала картку до подарунка. І здивувалася, бо це й були всі її приготування до дня народження. Вона вирішила не вбирати спідничку, а йти, як звичайно, у джинсах. Волосся збрала у хвостик. Протерла ганчірочкою мартенси й навіть досить помітна пляма на джинсах не зіпсувала їй настрою.

Зрештою, — втішала вона себе дорогою до зупинки, — я туди йду, щоб побути декілька хвилин у тіні славнозвісної Ребекки. На щастя, мені це більше не заважає... — чесно зізналася дівчина собі».

Отже, який висновок ви зробили? Так, Буба не одліпла від кохання до Мілоша, вона залишилася собою. Вона зберегла в собі свою гідність.

Пізніше, роздивившись фотографію Ребекки із журналу, Буба сказала собі самій: «Я не хочу щодня перетворюватися на Ребекку».



Учні Нової української школи. Сучасне фото.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— *Що означають слова Буби про «школу виживання»? Як вона вплинула на героїню? Як до цього поставилися ті, кого вона любила?*

(Буба знайшла мужність сказати Мілошеві: «На відміну від тебе, я вже пройшла школу виживання. І з власного досвіду знаю, що краще з тобою не мати справ». І Мілош не впізнав цю «нову» для нього

Бубу — упевнену й вільну у своїх думках і почуттях. Випробування зробили її сильнішою.)

— Чи змінилися уподобання Буби? Що вона читає? Яку музику слухає?

(У другому творі про Бубу культурні уподобання героїні змінюються. Вона читає роман *Габрієля Гарсія Маркеса* «Сто років самотності», слухає музику *Людвіга ван Бетховена*. Ці твори спонукають до пошуків сенсу буття.)

Прослуховування уривка із твору Л. ван Бетховена «Місячна соната». Вправа «Музичні асоціації».

У ч и т е л ь. У романі «Буба: мертвий сезон» героїня стикнулася не тільки із домашніми й шкільними питаннями, а й із напрочуд складними дорослими проблемами.

Вона зустріла пана Клеменса, котрий через пристрасть до гри втратив гроші та сім'ю, а потім від горя почав пиячити. Також у неї з'явилася нова подруга — Агата, яка втекла з дому й почала вживати наркотики.

Ставлення письменниці до цих персонажів складне. Мені здається, що через свою героїню Бубу Б. Космовська закликає уважніше придивитися до тих, хто слабший, у кого не вистачає сили боротися із вадами, й простягнути їм руку допомоги, підтримати й зрозуміти.

Проблемна ситуація.

Як ви вважаєте, чи варто допомагати таким людям, як пан Клеменс і Агата? Як Буба вплинула на них?

(Завдяки Бубі Агата повірила в себе, повернулася до школи й нормального життя. А панові Клеменсу Буба змогла допомогти, використовуючи свій талант гри в бридж. Вона відіграла у шахрая ті гроші, які той злочинним способом забрав у Клеменса, і дала йому шанс на нове життя.)

Цей поворот сюжету трохи нагадує пригоди казкових героїв, котрі кидалися на допомогу знедоленим і перемагали злих драконів. Нам важко уявити собі ситуацію, щоб 16-річна школярка пішла в «печеру злого чарівника» і змагалася з ним, утім у такий захопливий спосіб Б. Космовська нагадує нам про одвічну боротьбу добра і зла, про необхідність перемоги людяності й добра.)

У ч и т е л ь. Сучасний світ, який постійно змінюється, змінив і Бубу. Але, пройшовши випробування, дівчина стала духовно міцнішою й упевненішою в собі. Допомагаючи іншим, вона допомогла й собі — знайшла справжніх друзів, а водночас і саму себе, і сенс свого існування.

У фіналі твору усі герої готуються відзначати свято Святого Миколая — одного з найбільших свят у християнському світі.

Буба збирає довкола друзів — Мілоша, Агату, Стася. Вони дарують одне одному подарунки й відчують справжнє диво — дружбу, що стала опорою в житті.

Діва відбуваються й з іншими персонажами. Дідусь Генрик і тато Буби нарешті змогли позбавитися



Учениця Нової української школи. Сучасне фото.

від неприємної комп'ютерної залежності й повернутися до нормального життя.

Мама й тато героїні теж помирилися, і мама навіть згодна фінансувати татову нову телепередачу, щоб він повернувся до улюбленої справи.

Отже, у домі Буби на свято Миколая панують мир і злагода. І в цьому є заслуга самої Буби, котра була напрочуд делікатною і мудрою стосовно інших.

Найважливішою темою у творі є проблема вибору власної життєвої позиції. Кожен вибирає її, керуючись своїми уявленнями про світ. Але якщо ти помилився, не страшно. Завжди є шанс виправити свою помилку.

Взагалі у романі «Буба: мертвий сезон» персонажі багато помиляються. Так, Агата визнає помилкою свою втечу з дому і схильність до наркотиків. Утім, вона знайшла в собі сили змінитися й змінити своє життя. У листі до Буби дівчина пише: «Щоб розкрити правду, треба дозріти. А втекти завжди легше».

Пізніше Агата повертається, і дівчата знову разом, хоча й подорослішали... Мілош визнає помилкою захоплення Ребеккою і свою зраду щодо Буби. Він зрозумів, що образив дівчину, яка кохала його по-справжньому. Мине чимало часу, поки Буба знову почне йому довіряти: «Ми ніби йдемо разом, а все-таки поодиночі». Чи повернеться до них кохання?... Це питання авторка залишила на ваш розсуд...

Буба теж пройшла через помилки й сумніви. У прагненні повернути Мілоша вона спочатку готова на все — йти на його перше прохання, перефарбовувати волосся в інший колір... Утім згодом вона зрозуміла, що той, хто не цінує справжнього, не вартий її почуттів. Колись щасливе кохання змінило її внутрішньо, але нещасливе кохання теж відкрило нове бачення: «Люди завжди граються в гру «пекло-рай». Іноді не

Уроки зарубіжної літератури

можуть без цього жити. Але мені здається, що зараз я потрібна тобі, бо ти залишився сам. Розумієш... порожнеча, яку треба заповнити, аби не страждати. А я так не хочу... Залишимося друзями. Так буде краще».

Пізніше Буба, яка змогла піднятися над самою собою, підтягує до нового духовного рівня й Мілоша. Ми не знаємо, якими будуть їхні стосунки в майбутньому. Але те, що персонажі змінилися і їхні взаємини, — це абсолютно точно.

Творча робота на підставі аудіювання.

Зараз ви прослухаєте фінал роману «Буба: мертвий сезон» і напишете вашу думку. Як ви вважаєте, що означає подарунок, який отримала Буба від Мілоша? Нагадаю, що він захоплювався орнітологією, тобто вивченням птахів.

Отже, слухайте...

«Буба не прислухалася до родинних розмов. Вона тримала в руках гарненьку скляну вазочку й вітальну картку.

— Бубо, що це? — Ольга першою помітила зворушення сестри (...)

— Гляньте, — якимсь дивним тремтячим голосом озвалася Буба. — У цій вазочці лежить яечко лежня... Це доказ того, що він живе в Котанському гаю. Можна сказати, справжній скарб...

— Дайте відгадаю, від кого це, — посміхнувся дід Генрик.

— Лежень... лежень... — замислився тато. — Але ж це надзвичайно рідкісний птах!

— Яйце? Але ж, здається, це не те свято! — зауважила мама. — Більш доречно було б на Великдень...

— Не обов'язково! — Буба обережно поставила вазочку. — Скажу вам лише, що для Мілоша ця начебто дрібничка важливіша від усіх Ребекк на світі.

— Але напевне не від тебе, доню, — здогадався тато, і Буба не знала, як приховати рум'янець, який раптом спалахнув на її щоках, нагадуючи пурпурове небо, котре віщує морозяну ніч... Ні! Швидше, червону троянду, яка розквітла просто в Бубиному серці».

Ось він, птах лежень... І ось таким є його яечко, яке Мілош подарував Бубі... Для Мілоша це був дуже цінний подарунок. І тільки Буба могла зрозуміти цінність такого подарунка.

Підсумки уроку.

Підлітком бути нелегко. Ти вже ніби не дитина, але ще й не дорослий. І тобі доводиться звикати і до свого нового тіла, і до нових почуттів. Тому хороша книжка, особливо про життя підлітків в інших країнах, завжди стане в нагоді. Це як добрий співрозмовник чи співрозмовниця, з якими можна відверто поговорити... Я сподіваюсь, що Буба стане для вас справді хорошою подругою і буде поруч на шляху дорослішання.

Насамкінець кілька порад щодо ненасильницького спілкування. Це метод, який розробив американський психолог Маршалл Розеберг.

Ненасильницька комунікація — це мистецтво взаємодії, мистецтво встановлювати мирні стосунки, гармонізувати світ довкола.

Цей метод дуже популярний в усьому світі. Він ґрунтується на емпатії — розуміння стосунків, почуттів і станів іншої особи у формі співпереживання. Власне приклади емпатії ми бачили в поведінці Буби, яка співчуває Агаті, Клеменсу, Генрикові, батькам, своїм одноліткам. Вона не байдужа до їхньої долі. Зараз емпатію виявляємо всі ми під час війни, інакше нам не вижити.

Отже, кілька кроків ненасильницького спілкування:

Крок 1. Озвучити спостереження. Важливо відрізнати спостереження від оцінки. Коли ми їх поєднуємо, то люди чують критику і починають протиставлятися тому, що їм кажуть.

Крок 2. Висловити свої почуття. Потрібно сказати, що ми відчуваємо стосовно нашого спостереження, щоб викликати співпереживання інших.

Крок 3. Прив'язати почуття до потреб. Тут ми пояснюємо, чому в нас виникають ті чи інші емоції.

Крок 4. Висловити прохання. У формі побажання, через повагу і делікатне ставлення. Прохання не має бути вимогою. Коли від людини починають чогось вимагати, вона одразу чинить опір.



Учні Нової української школи. Сучасне фото.

Домашнє завдання (1 за вибором).

1) Напишіть лист письменниці Барбарі Космовській про свої враження від одного із її творів про Бубу.

2) Створіть малюнки до твору про Бубу, який ви прочитали.

3) Напишіть новий розділ (або намалюйте) комікс на продовження роману «Буба: мертвий сезон».

Список використаних джерел

Лист підтримки українським учням на урок зарубіжної літератури О. Ніколенко у Всеукраїнській школі онлайн // URL: <https://pnpu.edu.ua/news/vidoma-polska-pismenniczka-barbara-kosmovska-peredala-list-pidtrimki-ukra%D1%97nskim-uchnyam-na-urok-iz-zarubizhno%D1%97-literaturi-olgi-nikolenko-u-vseukra%D1%97nskij-shkoli-onlajn.html>

Космовська Б. Люблю Львів, люблю львівських читачів... // URL: https://zaxid.net/barbara_kosmovska_lyublyu_lviv_lyublyu_lvivskih_chitachiv_n1255168

Ніколенко О. Барбара Космовська. «Буба», «Буба: мертвий сезон».

Онлайн урок // URL: <https://jonathan-academia.online/express-lessons/onlayn-uroky/barbara-kosmovska-buba-buba-mertvyi-sezon>